

VJEŠTAČENJE U KAZNENOM POSTUPKU

- KEMIJSKO – FIZIKALNA VJEŠTAČENJA –
 - INFORMATIČKO VJEŠTAČENJE -

Priručnik za polaznike/ice

Izrada obrazovnog materijala:

Gordana Križanić
Županijsko državno odvjetništvo u Karlovcu

Biserka Šmer Bajt
Županijsko državno odvjetništvo u Varaždinu

Zagreb, prosinac 2016.

Copyright 2016.

Pravosudna akademija

Ulica grada Vukovara 49, 10 000 Zagreb, Hrvatska

TEL 00385(0)1 371 4540 FAKS 00385(0)1 371 4549 WEB www.pak.hr

Sadržaj

KEMIJSKO-FIZIKALNA VJEŠTAČENJA.....	4
UVOD	5
CILJEVI USAVRŠAVANJA	5
PROCESNO MATERIJALNI OKVIR ZA KEMIJSKO-FIZIKALNA VJEŠTAČENJA .	6
PRAVNI OKVIR U RH.....	6
PRAVNI OKVIR U EU	6
ZAKON O KAZNENOM POSTUPKU.....	7
ZAKONITOSTI DOKAZA KOD PROVEDENIH VJEŠTAČENJA – PRAKSA EHRC	8
KAZNENI ZAKON	9
SPECIFIČNOSTI OČEVIDA KOD POŽARA I EKSPLOZIJA – DRŽAVNOODVJETNIČKI ASPEKT	10
POČETNE RADNJE DRŽAVNOG ODVJETNIKA	10
RAD DRŽAVNOG ODVJETNIKA NA UTVRĐIVANJU UZROKA	11
KARAKTERISTIČNA PITANJA ZA VJEŠTAKE KOD VJEŠTAČENJA POŽARA I EKSPLOZIJA	12
PRAKTIČNI PRIMJERI S VJEŽBAMA – RAD PO SKUPINAMA.....	14
LITERATURA.....	19
INFORMATIČKO VJEŠTAČENJE.....	20
UVOD	21
CILJEVI RADIONICE	22
KIBERNETIČKI KRIMINAL.....	22
PRAVNI OKVIR VJEŠTAČENJA.....	23
POSTUPOVNE ODREDBE.....	24
DEFINICIJA ELEKTRONIČKOG DOKAZA	26
PRETRAGA RAČUNALA	27
PRIVREMENO ODUZIMANJE PREDMETA.....	27
PROVJERA USPOSTAVLJANJA TELEKOMINUKACIJSKOG KONTAKTA	29
POSEBNE DOKAZNE RADNJE.....	29
UZIMANJE ELEKTRONIČKOG (DIGITALNOG) DOKAZA.....	30
NALOG ZA VJEŠTAČENJE	31
RAČUNALNA FORENZIKA.....	32
ZAKLJUČAK.....	33
PRAKTIČNI PRIMJERI	34
LITERATURA.....	36

**KEMIJSKO-FIZIKALNA VJEŠTAČENJA
SA POSEBNIM OSVRTOM NA VJEŠTAČENJE UZROKA
POŽARA I EKSPLOZIJA – TEHNIČKI I PRAVNI ASPEKTI**

Biserka Šmer-Bajt,
Županijsko državno odvjetništvo u Varaždinu

UVOD

Vještačenje u kaznenom postupku je jedna od dokaznih radnji čijim provođenjem državni odvjetnik nastoji utvrditi činjenice važne za ocjenu ima li u ponašanju određene osobe elemenata kaznenog djela, odnosno radi li se o kaznenopravno irelevantnom događaju ili nekoj drugoj kažnjivoj radnji iza koje nužno ne mora slijediti državnoodvjetnička intervencija.

Kemijsko-fizikalna vještačenja spadaju u grupu vještačenja koja nisu posebno taksativno obrađena u odredbama ZKP/11, osim u dijelu koji određuje način vještačenja, svrhu, osobe vještaka, postupak kod vještačenja, a koje odredbe su procesno karakteristične i primjenjive na sve vrste vještačenja u kaznenom postupku. Već navedene okolnosti ukazuju da se radi o specifičnom području popularno nazvanom "forenzična kemija" koja vještačenja zbog složenosti, potrebe poštivanja akreditiranih i certificiranih metoda kojima se provjeravaju tehničke činjenice radi dobivanja rezultata vještačenja, te potrebe posjedovanja većeg broja složenih tehničkih uređaja, u Republici Hrvatskoj u pravilu, kao ustanova, provodi Centar za kriminalistička ispitivanja, istraživanja i vještačenja "Ivan Vučetić" Zagreb.

Navedeno je posebno važno i iz razloga jer kemijsko-fizikalna vještačenja pokrivaju široko područje vještačenja tragova nastalih eksplozijom, paljevinom, prometnim nesrećama, pa čak i provalnim krađama, oštećenjima tuđe stvari i onečišćenjem okoliša. Navedena vještačenja u prvim trenucima događaja za koja se pokreću kriminalistička istraživanja usko su vezana uz provođenje očevida i način izuzimanja tragova s obzirom da propusti državnih odvjetnika u prvoj fazi provođenja očevida te neprepoznavanje činjenica i materijalnih tragova koji su bitni za buduća vještačenja i koji državnim odvjetnicima s tehničkog aspekta mogu razraditi činjenice iz kojih se mogu utvrđivati i pojedini elementi kaznenih djela, mogu dovesti do toga da neki tragovi propadnu i time se onemogući utvrđivanje materijalne istine bitne za konkretan predmet.

CILJEVI USAVRŠAVANJA

Prepoznavši problem nedostatka informacija kod određivanja forenzičnih vještačenja u praktičnom radu državnih odvjetnika, posebice glede formulacija pitanja za forenzične vještake te mogućnosti različitih tipova forenzičnih vještačenja, konkretizirajući navedene probleme na kemijsko-fizikalna vještačenja s posebnim osvrtom na vještačenje uzroka požara i eksplozija, sadržajno je važno da u svakom konkretnom slučaju državni odvjetnici mogu prepoznati činjenice koje proizlaze iz navedenih vještačenja, a bitne su za elemente kaznenih djela, da nauče što je iz pojedine vrste kemijsko-fizikalnog vještačenja moguće dobiti, primjerice što se može dobiti iz analize različitih pigmenta, analize stakla, analiza građevnog materijala, tla, minerala, metala, metalnih legura i njihovih produkata korozije, organskih i bio

organskih materijala poput drveta, koje su mogućnosti analiza tkanina, papira, veziva na bazi ulja, šećera, ljepila, prirodnih ili sintetskih premaza, ljepljivih traka, kozmetike, plastike, lakozapaljivih tekućina, boja, što se može utvrditi iz ostatka eksplozije i dr.

Isto tako, državni odvjetnici trebali bi imati određena tehnička znanja temeljem kojih bi tijekom očevida mogli prepoznati činjenice bitne za moguća vještačenja, te kako bi mogli sastaviti naloge za vještačenja i dostaviti potreban dokazni materijal temeljem kojeg će se vršiti vještačenje primjerice, žice, uređaje iz kojih je vidljiv režim načina rada određenog stroja, dijelove stroja sa karakteristikama pregrijavanja, predmete sa specifičnim karakteristikama gorenja, taljenja, sagorijele ostake, električne zaštitne naprave, fotografije, video zapise, instalacije, originalnu tehničku dokumentaciju pojedinih predmeta itd

PROCESNO MATERIJALNI OKVIR ZA KEMIJSKO-FIZIKALNA VJEŠTAČENJA

Kao i za sve vrste vještačenja, tako i za ovo, pravni okvir vještačenja predstavljaju odredbe hrvatskog zakonodavstva i europskog zakonodavstva koje je primjenjivo na konkretna vještačenja.

PRAVNI OKVIR U RH

Osnovni pravni okvir vještačenja je Zakon o kaznenom postupku: čl. 308 – 328: opće odrednice o vještačenju i vrstama, čl. 37: izuzeće, čl. 123: utjecaj na vještake, čl. 145 i 147: troškovi, čl. 173: poziv vještaku, čl. 306: prisutnost na očevidu, čl. 396 i 405: uvjeti za kažnjavanja vještaka ako remeti red, čl. 399: lažan iskaz vještaka, čl. 402 i 428: izvanraspravno ispitivanje vještaka, čl. 417a: postavljanje pitanja vještaka optuženiku, čl. 420, 425, 426 i 431: ispitivanje vještaka na raspravi.

Nadalje, pravni okvir vještačenja predstavlja i Pravilnik o stalnim sudskim vještacima (NN 28/13), Zakon o sudovima, čl. 125-127 (NN 28/13, 33/15), Etički kodeks sudskih vještaka (od 12. veljače 2011.), Zakon o državnom odvjetništvu, čl.70 (NN 148/13) i Poslovník državnog odvjetništva, čl. 110 (NN 148/13).

PRAVNI OKVIR U EU

Pravni okvir vještačenja unutar EU čine Smjernice o ulozi sudskih vještaka u pravosudnim postupcima država članica Vijeća Europe koje je donijela Europska Komisija za učinkovitost pravosuđa (CEPEJ) u Strasbourg, 11. – 12. prosinca 2014., Code of conduct, odnosno Kodeks ponašanja Europske mreže forenzičkih znanstvenih institucija (ENFSI) od 16. lipnja 2005., Europska konvencija o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda i sudska praksa Europskog suda za ljudska prava (ECHR).

Svi navedeni pravni izvori predstavljaju referentni okvir za postupanje u području vještačenja i to kako državnog odvjetnika, tako i sudaca, stranaka i vještaka. Potrebno je naglasiti da svi navedeni propisi zahtijevaju visok standard stručnosti vještaka – razina kvalifikacije vještaka mora biti u skladu s kompleksnošću pitanja koje je podvrgnuto vještačenju i pri tom vještak mora biti neovisan i nepristran, i to neovisan u odnosu na predmet i neovisan i nepristran u odnosu na stranke u kaznenom postupku.

ZAKON O KAZNENOM POSTUPKU

Kod ove vrste vještačenja zbog stručnosti koja je vrlo važna za utvrđivanje činjenica bitna je odredba čl. 306. ZKP prema kojoj se tijekom provođenja očevida može zatražiti pomoć stručne osobe kriminalističko-tehničke struke i vještaka koji će uz osiguravanje i opisivanje tragova obaviti potrebna mjerenja i snimanja, izraditi skice ili prikupiti druge podatke, što se kod ove vrste vještačenja u praksi pokazalo vrlo učinkovito.

Isto tako, uz ovu vrstu vještačenja izrazito je primjenjiva odredba čl. 313. ZKP iz koje proizlazi da će se u slučaju ako je za svrhu vještačenja potrebna analiza kakve tvari, vještaku staviti na raspolaganje samo dio te tvari, a ostatak će se u potrebnoj količini osigurati za slučaj naknadnih ispitivanja. Naime, kako bi vještaci u najvećoj mogućoj mjeri bili objektivni u svom radu primjenjuju brojne instrumentne metode analize, a koje metode se primjenjuju, ovisi prvenstveno o vrsti i količini traga, s time da je uvijek potrebno odabrati onu metodu koja nije destruktivna da ne uništi trag u cijelosti jer u slučaju bilo kakve dvojbe u rezultate tog vještačenja, isto više nije moguće ponoviti.

Tijekom provođenja dokaznih radnji i kriminalističkog istraživanja potrebno je paziti da se ne dogodi kontaminacija uzetih uzoraka, a prilikom izuzimanja navedenih tragova potrebno je poštivati sva procesna i tehnička pravila jer ista osiguravaju zakonitost dokaza.

ZAKONITOSTI DOKAZA KOD PROVEDENIH VJEŠTAČENJA – PRAKSA EHRC

O zakonitosti dokaza kod provedenih vještačenja vodi se računa tijekom cjelokupnog kaznenog postupka, ali postoje i presude Europskog suda za ljudska prava, primjerice Lisica protiv Hrvatske, zahtjev br. 20100/06 u kojoj je utvrđena povreda čl. 6. st. 1. Europske konvencije o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda (EKLJP), povreda prava na pravično suđenje iz razloga jer je izuzet kontrolni uzorak tkanine automobilskog sjedala potrebnog za vještačenje bez direktnog prisustva okrivljenika navedenoj radnji.

U predmetu Horvatić protiv Hrvatske, zahtjev br. 36044/09, presuda 2013., utvrđena je povreda čl. 6. st. 2. EKLJP – povrijeđena prava obrane zbog nedostataka u prethodnom postupku jer su uzorci kose, noktiju i odjeće okrivljenika uzeti u jednoj sobi i pakirani u drugoj sobi bez njegove nazočnosti i nedostaje zapisnik o postupku kojim su uzorci uzeti i zapakirani za forenzičnu analizu.

U predmetu Duško Ivanovski protiv Republike Makedonije zahtjev br. 10718/05 utvrđena je povreda čl. 6. st. 1 i 3. EKLJP zbog povrede jednakosti oružja kod vještačenja.

Okolnosti koje su u Republici Hrvatskoj detaljno propisane su i okolnosti vezane uz neovisnost i nepristranost vještaka, a one se značajno provjeravaju i u praksi Europskog suda za ljudska prava primjerice, u predmetima Laventis protiv Latvije, 2002., Kyprianou protiv Cipra, Belukha protiv Ukrajine, 2006., Hauschildt protiv Danske, 1998., Piersack protiv Belgije, 1982. U tim predmetima utvrđena je povreda čl. 6 st. 1. EKLJP, te sud ukazuje na dva testa nepristranosti vještaka koje je moguće provjeravati kroz dva aspekta i to: subjektivni test nepristranosti – provjerava se osobno uvjerenje vještaka koji ne smije imati unaprijed stvoreno mišljenje ili predrasude, te objektivni test nepristranosti - ispituju se utvrdive činjenice koje bi mogle baciti sumnju na rad vještaka.

Nadalje, u predmetu Pullar v. Ujedinjeno Kraljevstvo, 10 lipanj 1996, Izvješća 1996-III, § 38, sud zaključuje da u svakom pojedinom slučaju treba odlučiti jesu li priroda i stupanj odnosa takvi da pokazuju nedostatak nepristranosti suda (vještaka, državnog odvjetnika).

U predmetu Europskog suda za ljudska prava Balsyte-Lideikiene protiv Litve, presuda od 4. studenog 2008. Ap broj 72596/01, EHRC sud je zaključio da je zbog odbacivanja zahtjeva okrivljenika koji je tražio da se ispita vještak čiji su nalazi bili bitni za rješavanje predmeta tijekom javnog saslušanja došlo do kršenja odredbe čl. 6., st. 1. EKLJP.

U odnosu na određivanja vještačenja pravno su značajne odluke Europskog suda za ljudska prava (H. v. France, judgment of 24 October 1989, Series A no. 162-A, p. 23, par. 60-61, Vozhigov v. Russia, no. 5953/02, judgment of 26 April 2007, par. 37), s obzirom da je u njima zaključak suda da se čl. 6. Konvencije ne utvrđuju obaveze nacionalnih sudova za izdavanje naloga za vještačenje ili druga sredstva istrage samo ako to traže stranke u sporu, već nacionalni sud mora odlučiti da li je traženo vještačenje od velikog značaja za razjašnjenje spora i da li u predmetu postoji dovoljno drugih podataka da bi se mogla donijeti odluka bez vještačenja.

KAZNENI ZAKON

Razmatrajući odredbe Kaznenog zakona (KZ/11) vezane uz mogućnost provedbe kemijsko-fizikalnih vještačenja, valja istaknuti da su ista primjenljiva u pravilu kod kaznenih djela protiv opće sigurnosti, posebice kod kaznenih djela dovođenja u opasnosti života i imovine općeopasnom radnjom ili sredstvom, s obzirom da zakonsko biće navedenog djela u sebi sadržava, između ostalog, kaznenopravnu odgovornost osobe koja požarom, eksplozivom....., izaziva opasnost za život i tijelo ljudi i imovinu većeg opsega, dok je st. 2. čl. 215. KZ/11 propisano da kaznenopravno odgovara i onaj koji ne postavi propisane naprave za zaštitu od požara, eksplozije....., i time ne postupajući po tehničkim pravilima o zaštitnim mjerama izazove opasnost za život i tijelo ljudi ili za imovinu većeg opsega.

Poznato je da se radi o elementima kaznenih djela vezanih uz blanketne propise, te je zavisno od događaja, te vrste odgovornosti, potrebno razmotriti veći broj blanketnih normi koje bi se mogle odnositi na postupanje odgovornih osoba, primjerice postupanje suprotno određenim pravilnicima vezanim uz način izvođenja pojedinih proizvodnih procesa, ili čak postupanje suprotno zakonu vezano uz nadzor i izbjegavanje požara, eksplozija u procesu rada i opće sigurnosti na radu.

Kriminalistička potreba za kemijsko-fizikalnim vještačenjima može se javiti, primjerice kod kaznenih djela oštećenja tuđe stvari iz čl. 235. KZ/11, teške krađe iz čl. 229. KZ/11, razbojničke krađe iz čl. 231. KZ/11, a sve kroz kvalitativnu analizu i komparaciju tragova, boja, lakova, ljepljivih traka, plastike, stakla i drugih nađenih tragova na mjestu događaja. Navedeno je primjenjivo i kod kaznenih djela izazivanja prometne nesreće u cestovnom prometu iz čl. 227. KZ/11, ugrožavanja prometa opasnom radnjom ili sredstvom iz čl. 224. KZ/11, ugrožavanja posebnih vrsta prometa iz čl. 225. KZ/11 i dr.

Postoje i kaznena djela koja se prikrivaju požarom ili eksplozijom, primjerice, kazneno djelo ubojstva.

Zaključno, mjesto događaja i posljedice koje su nastale, osnova su od koje državni odvjetnik kreće u razradi pojedinog slučaja, ne gubeći pri tome iz vida širinu i mogućnost svakog elementa kaznenog djela koje bi se, in concreto, moglo utvrditi.

SPECIFIČNOSTI OČEVIDA KOD POŽARA I EKSPLOZIJA – DRŽAVNOODVJETNIČKI ASPEKT

Sukladno Zakonu o kaznenom postupku te razvitku forenzike, očevid više nije samo dokazna radnja tijekom koje se činjenice razjašnjavaju opažanjem vlastitim osjetilima već je "riječ o svestranom kriminalističkom opažanju, istraživanju, opisivanju, fiksiranju i registriranju činjeničnog stanja na mjestu očevida i samog mjesta očevida, dakle materijalnih objekata očevida", Pavišić, Modli i dr. "Kriminalistika" (2006.).

POČETNE RADNJE DRŽAVNOG ODVJETNIKA

Prije provođenja očevida državni odvjetnik zajedno s krim službenicima mora voditi računa o osiguranju mjesta događaja, sprječavanju daljnjeg širenja posljedica, reguliranju kretanja ljudi i vozila u zoni događaja, zaštiti i sprječavanju odnošenja predmeta s mjesta događaja, a sve kako bi se moglo fizički pristupiti konstatiranju postojećih tragova. Primjerice, kod pojedinih eksplozija potrebno je voditi računa da li je došlo do isključenja plina, struje i eventualno drugih energenata koji bi mogli izazvati nove eksplozije ili događaje tijekom utvrđivanja uzroka požara.

Dolaskom na mjesto događaja u pravilu je vidljiva uništena kuća ili uništeni automobili ili drugi objekti. Činjenično je interesantna jedna od tvrdnji vještaka: "Na zgarištu svi gledaju, ali malo tko vidi posljedice požara – tragove koji ukazuju na pravi uzrok požara." (Martin Djovčos – Vještačenje požara, 2015.).

Određivanje PTM i FTM vrši se u dogovoru s kriminalističkim tehničarem. Ako je došlo do oštećenja većeg broja zgrada uslijed eksplozije na jednom objektu, potrebno je osigurati očevidnim radnjama osiguravanje i tih tragova, za koje radnje u praksi se mogu odrediti i drugi timovi (primjerice, naloži se očevid policijskom istražitelju za te druge objekte na kojima su posljedice požara, a ne i uzrok).

Potrebno je organizirati i način odvođenja požarnog krša, a kako bi se moglo doći do izvorišta požara ili eksplozija.

RAD DRŽAVNOG ODVJETNIKA NA UTVRĐIVANJU UZROKA

Iskustvom kroz predmete državnog odvjetništva vezanih uz eksplozije i požare ukazuje se kao najefikasnijim provođenje očevida na način da se konstatiraju činjenice dolaskom na mjesto događaja, zatim se osigura sigurnost ljudi i imovine, te nakon toga, ukoliko policijski službenici – inspektori zaštite od požara i eksplozije, odnosno službenici Službe protueksplozijske zaštite nisu u mogućnosti s tehničkog stajališta utvrditi uzrok požara ili eksplozije, potrebno je dogovoriti da očevidu prisustvuju vještaci za tehnička vještačenja, odnosno vještaci za požare i eksplozije Centra za forenzična ispitivanja, istraživanja i vještačenja Ivan Vučetić Zagreb. Kod većih požara i eksplozija njihovo prisustvo ukazuje se nužnim.

U dogovoru sa vještacima izuzimaju se potrebni tragovi s mjesta događaja, pakiraju i fotografiraju. Isto tako u dogovoru s njima puštaju se u rad energenti (plin, struja) kada to postane sigurno za ljude i objekte. Svi uzeti materijali dostavljaju se na vještačenje, s time da će osnov za vještačenje biti nalog tijela koje provodi postupak, odnosno državnog odvjetnika.

Pri tome je potrebno naglasiti da vještaci kemijsko-fizikalne struke mogu utvrditi lokaciju, žarište i ishodište požara, odnosno eksplozije, tehničke razloge njihovog nastanka, sve okolnosti požara, odnosno eksplozije, te mogu dati procjene zadovoljavaju li tehničke mjere (tehnološki proces) blanketne propise koji se odnose na protupožarnu sigurnost i zaštitu, te okolnosti eksplozije koja nije uzrokovana eksplozivnim tvarima.

Kod vještačenja tragova zapaljivih tekućina vještaci mogu na predmetima izuzetih s mjesta događaja (papir, tkanina, tepih), pa čak i na rukama i odjevnim predmetima osumnjičenih osoba, detektirati zapaljivu tekućinu te je identificirati. Isto tako kod vještačenja eksploziva, eksplozivnih tvari i pirotehničkih sredstava, mogu utvrditi vrstu eksplozivne tvari, način aktiviranja, izvršiti detekciju tragova, eksploziva i eksplozivnih tvari na predmetima s mjesta događaja i tragova uzetih s osobe i dr.

Međutim, prilikom utvrđivanja uzroka požara, vještak za požare ne istražuje svrhu podmetanja požara, ne istražuje motive, ne istražuje oblike krivnje (nehaj ili namjera), niti druge subjektivne okolnosti već je to stvar državnog odvjetnika koji će konkretna kriminalistička istraživanja, odmah na mjestu događaja kanalizirati nalaganjem izvida i kriminalističkog istraživanja policiji radi utvrđivanja ostalih elemenata djela.

Osim toga, kod požara i eksplozija često su potrebna kombinirana vještačenja, primjerice bioloških i kontaktnih tragova, vezano uz npr. pronađenu plastičnu bocu ili opušak cigarete (DNA) sa kemijsko-fizikalnim vještačenjem tragova zapaljive tekućine nađene u toj boci. Također je moguće kombinirano vještačenje vještaka za balistička i mehanoskopska vještačenja sa vještačenjima uzroka požara i eksplozije,

strojarsko-tehnološkim vještačenjima, a sve vezano uz nađene tragove na mjestu događaja.

Ukoliko se radi o nepostupanju po propisima o sigurnom provođenju proizvodnih procesa, često je potrebno koristiti i inspektore zaštite na radu, inspektore zaštite okoliša i dr.

Potrebno je napomenuti da sukladno čl. 145. st. 2. t. 1. i st. 4. ZKP u svezi čl. 202. st. 35. ZKP, troškovi očevida predstavljaju troškove kaznenog postupka te se isplaćuju iz sredstava tijela koje vodi postupak, a u prethodnom postupku je to državni odvjetnik.

KARAKTERISTIČNA PITANJA ZA VJEŠTAKE KOD VJEŠTAČENJA POŽARA I EKSPLOZIJA

Pregledom predmeta iz državnoodvjetničke prakse utvrđeno je postojanje niza formuliranih pitanja specijaliziranih za kemijsko-fizikalne vještake, koji vještače zapaljive tekućine, eksplozive, eksplozivne tvari i pirotehnička sredstva, te eventualno druge uzročnike požara tehničke naravi. Primjerice:

- gdje je požar započeo?
- u kojem se trajanju požar širio na određenom području?
- je li se predmet mogao zapaliti zbog izlaganja navedenom izvoru?
- je li se materijal mogao samostalno zapaliti i ako da, pod kojim uvjetima?
- je li predmet usklađen sa zahtjevima protupožarne sigurnosti?
- je li se aktivirala električna zaštitna naprava (osigurač, prekidač)?
- što je izvor zapaljenja?
- što je neposredni uzrok (razlog) požara koji se istražuje?
- koja je vrsta plina, pare, prašine stvorila (ili bi mogla tvoriti) eksplozivnu smjesu?
- što je izvor curenja plinova, para, prašine?
- da li bi identificirani izvori zapaljenja mogli biti podobni za zapaljenje eksplozivne smjese (naprave) tijekom događaja?
- što su neposredni uzroci eksplozije koja se istražuje?
- ima li na dostavljenim brisevima i predmetima zapakiranim u omotima A, B, C (brisovi s tepisona prtljažnika vozila, mjenjača, kočnice, ruku osumnjičenog, odjeće osumnjičenog) tragova eksplozivnih tvari?

- ako ima, o kojoj se vrsti eksplozivnih tvari radi te utvrdite njihovu podudarnost s eksplozivom nađenim na mjestu događaja,
- na temelju dimenzija udarne rupe i pronađenih tragova, po mogućnosti utvrdite djelovanje eksplozivne naprave, način aktiviranja te količinu eksploziva,
- ako je moguće, utvrdite podrijetlo eksplozivne naprave,
- od koje vrste eksplozivnih naprava mogu nastati tragovi TNT-a pronađeni u prtljažniku osobnog vozila, reg. oznake?
- da li je tehnički moguće da je osoba koja je rukovala prije sa eksplozivom, prenijela tragove na upravljač vozila ili sjedala u vozilu?
- da li je moguća kontaminacija pirotehničara tragovima TNT-a prilikom rada na minski zagađenom području te da li tragovi TNT-a na određenoj površini mogu nastati kontaktom te površine sa kontaminiranim predmetom, i o čemu ovisi vremensko trajanje kontaminacije određene površine?
- da li visok stupanj razornog dijela eksplozije i udarnog vala te odbačaja dijelova do udaljenosti do oko 70 m od mjesta eksplozije može ukazivati u kojoj količini je upotrijebljen eksploziv TNT?,
- da li značajni i obilni tragovi zacrnjenja pronađeni na oštećenim vozilima na mjestu eksplozije upućuju na vrstu eksplozivnog sredstva te ako da, na koje sredstvo?
- koji pronađeni tragovi na mjestu događaja ukazuju na način aktiviranja eksplozivne naprave?

Sva postavljena pitanja vještaku trebaju biti takva da vještak može dati odgovore o tehničkim aspektima nastanka požara, odnosno eksplozije uz uporabu verificiranih metoda, temeljem stručnosti i iskustva vještaka, kao i uz zakonito i bez kontaminacije dostavljen materijal za vještačenje.

PRAKTIČNI PRIMJERI S VJEŽBAMA – RAD PO SKUPINAMA

Praktični primjer 1.

a) ŽDO KARLOVAC – prouzročenje smrti eksplozivnim sredstvom

Prema prijavi PU ličko senjske dana 18. srpnja 2012. u mjestu P. na otvorenom prostoru kod improvizirane lovačke čeke došlo je do aktiviranja eksplozivne naprave kojom prilikom je lovac M.M. zadobio tjelesne ozljede od kojih je na mjestu preminuo. Radi se o prostoru koji je miniran te su na više mjesta postavljene upozoravajuće oznake. Prema informacijama, M.M. je otišao od kuće u lov dan ranije i to prema improviziranoj čeki oko 18,00 sati, a oko 18,50 sati čula se eksplozija. Te večeri se M.M. nije vratio kući, a obitelj ga je našla na prostoru improvizirane čeke. Unutar improvizirane čeke uočava se krater eksplozije, a pregledom osiguranog prostora pronađeno je nekoliko metalnih fragmenata koji su izuzeti iz debla drveta. Na tlu se pronalazi lovačka puška s optikom. Na mladicama dvije stabljike te na vrhu grane trešnje pronađene na tlu, u središtu improvizirane čeke, tragovi zacrnjenja.

Provedenim očevidom fiksirani su tragovi te izuzet materijal za vještačenje, dok iz zapisnika o vještačenju proizlazi da su za potrebe kemijskog vještačenja izuzeti metalni fragmenti iz debla drveta, metalni fragmenti pronađeni na mjestu događaja prilikom pretrage tla magnetom, metalni fragment pronađen prilikom vršenja pirotehničkog mjesta događaja od strane djelatnika HCR-a te metalni fragment izuzet iz tijela pokojnog M.M. za vrijeme vršenja obdukcije.

Pitanja:

1. Formulirati pitanja za krim. vještaka za požar i eksplozije,
2. Formulirati izvide koji će se, in concreto, naložiti te za koje kazneno djelo

Praktičan primjer 2.

b) ODO OSIJEK – eksplozija i požar u tvornici "D. I.", sa smrtnom posljedicom

Prijavom PU osječko-baranjske, sektora kriminalističke policije prijavljeni su I.A. te TD."D.I." jer su dana 28. svibnja 2011. oko 6,00 sati radnici poduzeća D.I. započeli s čišćenjem poslovnih prostorija, a da prethodno prijavljeni I.A., rukovoditelj proizvodnje kao ovlašteni predstavnik u obavljanju aktivnosti zaštite na radu vezanih uz zaštitu i prevenciju od opasnosti i štetnosti u poduzeću D.I. poslovne prostorije objekta poduzeća namijenjene za rad nisu održavali u stanju koje ne ugrožava sigurnost i zdravlje radnika, već ih uputili na rad u prostoriju, a da se prethodno, svojim obvezama utvrđenim čl. 42. Zakona o zaštiti na radu, nisu uvjerali da li je isti

objekt održavan u stanju da radnicima ne prijete neposredna opasnost za život i zdravlje. U 6,25 sati prilikom čišćenja radnica D.V. čisteći prostoriju, u limenu kantu ubacila je metalni predmet kojom prilikom je došlo do eksplozije i snažnog i brzog požara uzrokovanog aktiviranjem smjese zaostalog kalijevog klorata, a čije iniciranje je pospješeno iskrom ili trenjem do kojeg je došlo ubacivanjem gore navedenog predmeta u kantu. Prilikom eksplozije D.V. zadobila je teške i po život opasne ozlijede uslijed kojih je preminula dana 8. lipnja 2011., radnica R.K. teško je tjelesno ozlijeđena, dok su radnice B.B., R.K. i K.D. tjelesno ozlijeđene.

Očevid je izvršen od strane PU osječko-baranjske, sektora kriminalističke policije, Odjela za očevide i krim. tehniku te vještaka CKV Ivan Vučetić. Tijekom očevida izuzeti su komad zelene tkanine sa mobilnim aparatom "LG", zelena majica kratkih rukava, trag crvene boje nalik na krv, veći broj komada kartona nepravilnog oblika i raznih dimenzija sa prostora dvorišta, komad letve, fragmenti metala, veći deformirani komad metala s pet manjih komada metala, fragment masne mase, fragmenti zelene tkanine, uzroci praškaste materije, lijeva crna gumirana papuča, zelena tkanina, fragment čvrste materije crne boje izuzet iz kante, sitni fragmenti crvene čvrste materije, uzorak nepoznate tvari zlatne boje, uzorak nepoznate tvari crne boje, komad deformirane žice, fragment deformiranog metala, okrugli komad metala nalik na dno metalne posude te komad metalne šipke.

Pitanja:

1. Formulirati pitanja za krim. vještaka za požar i eksplozije
2. Formulirati izvide koji će se, in concreto, naložiti te za koje kazneno djelo

Praktični primjer 3.

c) ODO DUBROVNIK – požar na vozilu

Prema podacima PP Dubrovnik dana 16. rujna 2009. oko 03,50 sati primljena je dojava da je došlo do požara na osobnom vozilu marke Škoda Fabia, reg. oznake DU----, vlasništvo policijskog službenika Odjela krim policije L.D. Vozilo je bilo parkirano u Dubrovniku, ulica Đ.B. paralelno uz zid, između dva ulaza u stambene objekte. Unutrašnjost kabine vozila intenzivno je opožarena na način da je došlo do izgaranja većine gorivog materijala, a termičke destrukcije slabe prema zadnjem dijelu unutrašnjosti vozila. Pregledom požarnog krša u prostoru ispod suvozačevog sjedala uočava se veća količina razbijenog stakla prekrivenog požarnim kršom i izgorjele plastike od komandne ploče. Ništa drugo osim vozila na kojem je nastala šteta u iznosu od 20.960,00 kn nije bilo zahvaćeno požarom.

Očevid je izvršen od strane PP Dubrovnik te nastavljen uz pomoć vještaka CKV-a Ivan Vučetić te inspektora zaštite od požara i eksploziva predmetne Policijske uprave dubrovačko-neretvanske. Izuzeti plastična boca, opušak cigarete, do pola

popušena cigareta korišteni su za biološko vještačenje, dok su hermetički zatvorene staklenke s požarnim kršem, hermetičke zatvorene staklene sa smotuljkom higijenske vate te hermetička zatvorena staklenka sa plastičnom prozirnom vrećicom u kojoj se nalazi zgužvana PVC prozirna boca zapremnine 0.5 l korištene za kemijsko-fizikalno vještačenje.

Pitanja:

1. Formulirati pitanja za krim. vještaka za požar i eksplozije
2. Formulirati izvide koji će se, in concreto, naložiti te za koje kazneno djelo

Praktični primjer 4.

d) ŽDO DUBROVNIK – eksplozija eksplozivne naprave

Prijavom PU dubrovačko neretvanske prijavljeni su T.K. i D.Z. koji su radeći na poslovima razminiranja u sklopu svoje tvrtke "H" d.o.o. na točno neutvrđenom mjestu došli u posjed točno neutvrđene eksplozivne naprave veće razorne moći te je postavili i aktivirali na parkirnoj površini iznad stambenog prostora ošt. T.S. dana 5. veljače 2008., te potom napustili mjesto događaja, da bi u 03,00 sati došlo do eksplozije uslijed koje su dovedeni u opasnost životi stanara, okolnih zgrada i slučajnih prolaznika, a uslijed eksplozije je pričinjena materijalna šteta veća od 600.000,00 kn, i to uništenjem vozila A6, reg. oznake DU---, vlasništvo ošt. T.S., vozila Mercedes, vlasništvo tvrtke T.T. d.o.o., kombi vozila Volkswagen, tip Transporter, vlasništvo V.S. te osobnog vozila Ford, marke Courier, vlasništvo V.S. i osobnih vozila Honda Civic, reg. oznake DU--- te vozila Volkswagen Golf, oba vlasništvo M.P.

Očevid je izvršen od strane PP Dubrovnik te vještaka CKV Ivan Vučetić. Očevidom su izuzeti: betonski šut i komadi slojeva oko kratera, suhi brisevi automobila A6 – lijeve i desne strane, krova, blatobrana, poklopca motora i prednjeg dijela motora, desne bočne strane kombi vozila Transporter Volkswagen i Ford Courier, lijeve i desne bočne strane vozila marke Mercedes te prednji dio vozila, te suhi bris metalne konstrukcije nadstrešnice iznad kratera.

Očevidom su izuzeti i brisevi s upravljača vozila, vlasništvo prijavljenog D.Z., te brisevi sa ruku prijavljenih T.K. i D.Z. kao i odjeća prijavljenog D.Z. Očevidom je utvrđeno da su dijelovi vozila i metalne nadstrešnice odbačeni do oko 70 m od mjesta eksplozije. Na betonskoj podlozi debljine oko 35 cm došlo je do stvaranja kratera – proboja dimenzija 1 m pravilnog kružnog oblika. Metalna konstrukcija nadstrešnice je djelomično s prednje strane na dužini od oko 10 m od eksplozije odbačena na cestu.

Pitanja:

1. Formulirajte pitanja za krim vještaka za požare i eksplozije,

2. Formulirajte izvode koji će se, in concreto, naložiti te za koje kazneno djelo

Praktični primjer 5.

e) ŽDO ZLATAR (ODO KRAPINA) – počinjenje ubojstva i samoubojstva eksplozijom

Izvjješćem PP Zlatar Bistrica prijavljen je K.S. da je dana 19. listopada 2003. oko 18,00 sati ušao u kuću S.G. i G.G. prijetivši im da će ih dići u zrak, nakon čega je upućena službujuća ophodnja policije, koja je dolaskom u neposrednu blizinu kuće S.G. i G.G. u 19,20 sati začula eksploziju uslijed koje je došlo do urušavanja djela kuće. Utvrđeno je da je uslijed eksplozije došlo do pucanja zidova kuće, urušenja stropa kuhinje, pucanja stakala na prozorima kao i do izbijanja prozora i vrata iz ležišta. Na mjestu događaja pronađena su mrtva tijela K.S. i S.G. Prema izjavi G.G., koja je uspjela pobjeći, K.S. je imao omotanu neku žicu oko tijela i "kemijsku olovku" koju je držao u ruci i onda je eksplodiralo.

Očevid na mjestu događaja obavljen je od strane istražnog suca, uz prisustvovanje zamjenice ODO-a u Zagrebu te vještaka CKV Ivan Vučetić. Tijekom očevida, radi potrebe vještačenja, sa mjesta događaja izuzeti su razni dijelovi kao i komadići tkanine od zavjese te uzroci šute od strane vještaka CKV-a. Konkretno, izuzeti su komadi odjeće s mrtvog tijela S.G., komadi tkanine od zavjese, smeđa kožna navlaka, dijelovi mobitela "Siemens M50", ključevi od vozila s privjeskom, plastični smeđi dio nalik na kutiju za sapun, dva upaljača za cigarete, komadi žice nalik na detonirajući štapin, izuzeti pretragom kuće osumnjičenog S.K., traka sa zelenom ovojnicom punjena bijelom tvari kroz čiju sredinu je provučena crna i žućkasta "pređa".

Pitanja:

1. Formulirati pitanja za krim. vještaka za požar i eksplozije
2. Formulirati izvode koji će se, in concreto, naložiti te za koje kazneno djelo

Praktični primjer 6.

f) ODO VUKOVAR – izazivanje opasnosti za život i tijelo ljudi i za imovinu većeg opsega eksplozivnom napravom

Prema posebnom izvješću PP Vukovar dana 30. listopada 2015. oko 21,30 sati NN osoba ubacila je u obiteljsku kuću R.Š. u Vukovaru, ulica P. br. 90, staklenu bocu zapremnine 1 l, sa komadom zapaljene tkanine uslijed čega je boca oštetila PVC roletu i razbila staklo na krilu prozora, a potom se od prozora odbila i pala u vrt ispred kuće gdje je izgorjela.

Očevid je izvršen od strane PP Vukovar tijekom kojeg je izuzeta razbijena staklena boca zelene boje zapremnine 1l, sa natpisom "Studenac" te izgorjela tkanina koja se nalazi na grliću boce izuzeta.

Pitanja:

1. Formulirati pitanja za krim. vještaka za požar i eksplozije
2. Formulirati izvide koji će se, in concreto, naložiti te za koje kazneno djelo

Praktični primjer 7.

g) ODO KOPRIVNICA – eksplozija plina u obiteljskoj kući

PU koprivničko-križevačka, Odjel operativnih poslova izvijestio je da je dana 23. travnja 2006., oko 16,17 sati u Koprivnici, L. 14/a, na obiteljskoj kući M.L. došlo do eksplozije u samoj kući, najvjerojatnije uslijed eksplozije zemnog plina, kojom prilikom je došlo do urušavanja sjeverozapadnog dijela kuće, te izbijanja svih zidova u svim smjerovima i zapaljenja unutrašnjosti. Također je došlo do oštećenja okolnih kuća u vidu lomova crijepa na kovovima, lomova stakala na prozorima, pucanja zidova kuća te oštećenja dovratnika. Prilikom eksplozije došlo je povređivanja M.K. iz L. 16, koja je zadobila lake tjelesne ozljede u vidu posjekotina na rukama i torzu, nastale od krhotina stakla.

Očevid je izvršen od strane PU koprivničko križevačke te vještaka CKV-a Ivan Vučetić slijedom čega je u Centru za kriminalistička vještačenja MUP-a Republike Hrvatske sastavljen zapisnik o vještačenju te nalaz i mišljenje. Utvrđeno je da u vrijeme eksplozije nikog nije bilo u kući te da je u prizemlju kuće pronađen završetak dijela plinske instalacije s ventilom u položaju "otvoreno", a čep s instalacije je skinut.

Na predmetni dio plinske instalacije nije bio priključen niti jedan plinski aparat. Otvaranjem ventila u plinskom ormariću utvrđeno je da na pronađenom dijelu plinske instalacije dolazi do nekontroliranog istjecanja plina u okoliš.

Službenici PU koprivničko-križevačke, Odjela operativnih poslova su dana 24. travnja 2006., filter papirom za uzorkovanje eksploziva, izuzeli bris obje ruke (dlan i prst) vlasnika kuće M.L.

Pitanja:

1. Formulirati pitanja za krim. vještaka za požar i eksplozije
2. Formulirati izvide koji će se, in concreto, naložiti te za koje kazneno djelo

LITERATURA

1. Kazneni zakon u sudskoj praksi, A. Garačić, Libertin naklada, Rijeka, 2016.
2. Zakon o kaznenom postupku, D. Kos, D. Novosel, S. Nola, H. Božić, G. Klarić, A. Kordej, A. Pavičić, Narodne novine, Zagreb, 2014.
3. Zakon o državnom odvjetništvu, NN 82/15, 2015.
4. Poslovnik o državnom odvjetništvu, NN 82/15, 2015.
5. Priručnik za rad državnih odvjetnika, D. Novosel, Sveučilišna tiskara d.o.o., Zagreb 2012.
6. Kriminalistika 1, Pavišić, Modly, Veić i dr., Golden marketing – Tehnička knjiga, Zagreb 2006.
7. Praksa EHCR
8. brošure CFII "Ivan Vučetić", 2011.-2016.
9. dokumentacija iz Zajedničkog projekta Europske komisije, Republike Litve i Republike Hrvatske vezana uz vještačenje
10. konkretni državnoodvjetnički predmeti s nalogima za vještačenje
11. Vještačenje požara, Martin Djovčos, Beograd, 2015.

INFORMATIČKO VJEŠTAČENJE

Gordana Križanić,
Županijsko državno odvjetništvo u Karlovcu

UVOD

U okviru kaznenog postupka vještačenje je dokazna radnja koja se određuje kad za utvrđivanje ili ocjenu neke važne činjenice treba pribaviti nalaz i mišljenje od osobe koja raspolaže potrebnim stručnim znanjem ili vještinom, a nalog o određivanju vještačenja u prethodnom postupku donosi državni odvjetnik.

Pojedina vještačenja se značajno razlikuju, pa tako imamo vještačenja koja su uobičajena i nalog je jednostavno napisati, međutim, postoje vještačenja koja su izuzetno složena, za koja je potrebno raspolagati posebnim znanjima iz pojedinih područja, a jedno od takvih vještačenja je i vještačenje po vještacima informatičke i telekomunikacijske struke.

Da je tome tako, odnosno da nalaganje ovih vještačenja predstavlja posebni problem u radu državnih odvjetnika, pokazala je i anketa koja je prosljeđena državnim odvjetnicima, a na okolnost njihove zainteresiranosti za pojedina vještačenja, odnosno na koju temu bi željeli radionice u području vještačenja, a kada je jedno od prepoznatih vještačenja bilo upravo i vještačenje iz ovog područja.

Međutim, kada je državnim odvjetnicima prosljeđen upit da dostave pitanja i probleme s kojima se susreću prilikom nalaganja informatičkih vještačenja, u pravilu su odgovori bili da državna odvjetništva nemaju problema s nalaganjem ovih vještačenja.

Iz ova dva odgovora može se izvesti samo jedan zaključak, a to je da državni odvjetnici ne raspolažu dovoljnim znanjima iz ovog područja, ne prepoznaju mogućnosti ovog vještačenja, a analiza predmeta u radu odnosno primjerci prakse Vrhovnog suda Republike Hrvatske koje ću kasnije iznijeti upućuju upravo na zaključak da se u pojedinim predmetima državni odvjetnici zadovoljavaju nalaganjem pretraga, te kao dokaz u kasnijem tijeku postupka koriste zapisnike o pretrazi, dok ne nalažu informatičko vještačenje. Također, uočeno je da se nalaže telekomunikacijsko vještačenje, dok je izostalo informatičko vještačenje.

U vrijeme kad je razvoj telekomunikacije i informatizacije uz sve pozitivno što ono donosi, popraćen i negativnim posljedicama, a to je pojava novog oblika kriminala - kibernetičkog kriminala, od izuzetne je važnosti znati prepoznati elektronički dokaz kao takav, izuzeti ga na odgovarajući način, te provesti njegovo istraživanje i analizu, i to sve uobličiti u zakonitu formu da bi taj dokaz kao zakonit mogli koristiti u tijeku daljnje kaznenog postupka.

CILJEVI RADIONICE

U skladu s današnjim dosegom tehničke evolucije i razvojem kibernetičkog kriminala pravnici nemaju dovoljno stručnih znanja i vještina s područja informatike i telekomunikacija.

Stoga je cilj ove radionice prvenstveno da državni odvjetnik već tijekom predkaznenog postupka, odnosno tijekom očevida prepozna izvor elektroničkog dokaza, te da prepozna mogućnost vještačenja istog.

U toj najranijoj fazi predkaznenog postupka potrebno je osigurati da se elektronički dokaz izuzme na pravilan način, odnosno da se osigura zakonitost izuzimanja elektroničkog dokaza, a potom da se osigura nalog za pretragu istog, odnosno da se na ispravan, zakonit i vještaku prihvatljiv način naloži vještačenje izuzetog dokaza.

Isto tako, državni odvjetnici trebali bi raspolagati određenim informatičkim znanjem, a kako bi mogli analizirati i na ispravan način prezentirati nalaz vještaka.

Dakle, cilj ove radionice je da kroz postojeće pravne okvire upozorimo na mogućnosti informatičkog i telekomunikacijskog vještačenja, te da kroz primjere iz prakse pokušamo utjecati na ujednačavanje prakse u budućem postupanju državnih odvjetnika.

KIBERNETIČKI KRIMINAL

Glavno obilježje kibernetičkog kriminala je njegova veza s računalnom mrežom i komunikacijskim vezama, tako da se on pojavljuje kroz raznolike kriminalne aktivnosti kojima je zajedničko korištenje visokih informacijskih i komunikacijskih tehnologija u pripremanju i počinjenju kaznenog djela.

Sva ta navedena djela spadaju u računalni kriminal, ali ona se odnose i na tradicionalna kaznena djela koja se čine u kibernetičkom prostoru ili pomoću kibernetičkog prostora.

Iako bilo koje kazneno djelo može biti počinjeno uz pomoć računalnog sustava, najispraviju i najcjelovitiju podjelu kibernetičkog kriminala dala je Konvencija o kibernetičkom kriminalu koja kibernetički kriminal dijeli u sljedeće skupine:

- kaznena djela protiv tajnosti, cjelovitosti i dostupnosti računalnih podataka i sustava,
- računalna kaznena djela: - računalno krivotvorenje,

- računalna prijevarena,
- kaznena djela u vezi sa sadržajem (npr. dječja pornografija),
- kaznena djela autorskih i drugih srodnih prava.

U Republici Hrvatskoj izmjenom Kaznenog zakona iz 2011., a koji je stupio na snagu 1. siječnja 2013., kaznena djela protiv računalnih sustava, programa i podataka, izdvojena su iz Glave kaznenih djela protiv imovine u novu posebnu Glavu XXV pod nazivom "Kaznena djela protiv računalnih sustava, programa i podataka". Ova izmjena izvršena je upravo kako bi se odredbe kaznenog zakonodavstva uskladile s odredbama Konvencije o kibernetičkom kriminalitetu.

Novim izmjenama Kaznenog zakona/2011., čije izmjene i dopune su bile i 2012. i 2015. godine, i odredbe kaznenih djela vezane uz dječju pornografiju, kao i u odnosu na kaznena djela povreda autorskih i srodnih prava, usklađene su s navedenom Konvencijom.

Unatoč uređenoj pravnoj regulativi, činjenica je, a koja je vidljiva iz godišnjih statističkih pokazatelja, da još uvijek u radu imamo mali broj predmeta u kojima se vode kazneni postupci protiv počinitelja kaznenih djela kibernetičkog kriminaliteta, pa smatram da u ovom području kriminaliteta možemo govoriti o velikoj crnoj brojci.

Osim navedenih kaznenih djela postoji i niz "tradicionalnih" kaznenih djela koja mogu biti počinjena uz uporabu računalnih sustava, programa i podataka, pa je jedno od takvih najčešćih kaznenih djela - kazneno djelo upoznavanja djece s pornografijom iz članka 165. Kaznenog zakona ili kaznena djela protiv intelektualnog vlasništva, protiv službene dužnosti, protiv časti i ugleda, a to može biti i jedno kazneno djelo ubojstva ili krađe.

Razvoj i napredak informacijske tehnologije i sve rasprostranjeniji kibernetički kriminal zahtijevaju sveobuhvatnu edukaciju svih sudionika od otkrivanja kaznenih djela, njihovog procesuiranja, te donošenja odluke o krivnji i kazni.

PRAVNI OKVIR VJEŠTAČENJA

Kad govorimo o pravnom okviru informatičkog i telekomunikacijskog vještačenja, tada možemo govoriti o pravu Europske unije i to prvenstveno o Konvenciji Vijeća Europe o kibernetičkom kriminalu, takozvana Budimpeštanska konvencija, koja predstavlja međunarodni instrument za suzbijanje kriminala u kibernetičkom prostoru, odredbe Zakona o kaznenom postupku, kao i općenite odredbe o vještačenju Zakona o državnom odvjetništvu i Poslovnika državnog odvjetništva.

Konvencija o kibernetičkom kriminalu usvojena je na konferenciji Vijeća Europa u Budimpešti 23. studenog 2001. i potpisana od strane predstavnika trideset zemalja, među kojima je bila i Republika Hrvatska, koja je preuzela obvezu da će provesti postupak ratifikacije navedene konvencije, pa je tako Zakon o potvrđivanju konvencije o kibernetičkom kriminalu donesen 2002., a konvencija je u odnosu na Republiku Hrvatsku stupila na snagu 1. srpnja 2004. U skladu s preuzetim obvezama Republika Hrvatska izvršila je izmjene važećeg Kaznenog zakona, a odredbe Konvencije implementirane su i u Zakon o kaznenom postupku.

Osim odredbi Konvencije, sve odredbe Zakona o kaznenom postupku koje se odnose na vještačenje, mogu se primijeniti, odnosno primjenjuju se, i na vještake informatičke struke.

Osim odredbi Zakona o kaznenom postupku, na vještačenje se odnose i pojedine odredbe Zakona o državnom odvjetništvu i Poslovnika državnog odvjetništva.

Tako primjerice članak 70. Zakona o državnom odvjetništvu propisuje da kada za to postoje mogućnosti, državni odvjetnik nalogom povjerava vještačenje stručnoj ustanovi ili državnom tijelu, a u drugim slučajevima da državni odvjetnik nalogom određuje vještaka s popisa sudskih vještaka, a ako to nije moguće određuje drugog vještaka. Ovaj članak propisuje i da se nagrada vještaku određuje i isplaćuje u skladu s propisima po kojima se određuje nagrada u postupku pred sudom.

Također, vještaka spominje i Poslovnik državnog odvjetništva i to u članku 110. koji propisuje način pozivanje vještaka.

POSTUPOVNE ODREDBE

Ranije sam govorila o implementaciji odredbi Budimpeštanske konvencije u domaćem materijalnom pravu, a isti proces odvijao se i u postupovnim odredbama.

Naime Konvencija je propisala da će se odredbe Konvencije primjenjivati uvijek:

- kada je predmet istrage kazneno djelo opisano u Konvenciji,
- u istragama bilo kojeg kaznenog djela počinjenog pomoću računalnog sustava,
- prilikom prikupljanja dokaza o kaznenom djelu u elektroničkom obliku.

Da bi se omogućilo prikupljanje tih dokaza, a cijeneći prirodu istih, Konvencija je propisala hitnu zaštitu, očuvanje pohranjenih računalnih podataka kao i podataka o prometu.

Tako članak 16. Konvencije propisuje da će svaka stranka usvojiti zakonske i druge mjere potrebne kako bi njena nadležna tijela mogla naložiti, ili na drugi način postići hitnu zaštitu određenih računalnih podataka, uključujući podatke o prometu koji su pohranjeni pomoću računalnog sustava, a naročito kada postoji osnova za sumnju da su računalni podaci osobito podložni mogućnosti uništenja ili mijenjanja.

Nadalje propisuje da kada stranka provodi ovu zaštitu izdavanjem naloga nekoj osobi da zaštiti određene pohranjene računalne podatke koje ta osoba posjeduje ili kontrolira, tada će stranka usvojiti zakonske i druge mjere potrebne kako bi se tu osobu obvezalo da te računalne podatke zaštiti i sačuva njihovu cjelovitost sve dok je to nužno, ali najviše 90 dana, kako bi nadležnim tijelima bilo omogućeno da zahtijevaju njihovo otkrivanje. Stranka može predvidjeti mogućnost naknadnog obnavljanja takvog naloga. Svaka stranka će usvojiti zakonske i druge mjere potrebne kako bi se skrbnika ili drugu osobu koja čuva računalne podatke obvezalo da drži u tajnosti poduzimanje tih postupaka tijekom razdoblja koje je utvrđeno unutarnjim pravom stranke.

Članak 18. Konvencije predviđa nalog za dostavljanje podataka te propisuje da će svaka stranka usvojiti zakonske i druge mjere potrebne kako bi njena nadležna tijela bila ovlaštena naložiti:

- osobi na državnom području stranke da dostavi određene računalne podatke koje ta osoba posjeduje ili kontrolira, a koji su pohranjeni u računalnom sustavu ili na mediju za pohranu računalnih podataka,
- davatelju usluga koji svoje usluge nudi na državnom području stranke da dostavi pretplatničke informacije koje se odnose na te usluge, a koje informacije taj davatelj usluga posjeduje ili kontrolira.

U odnosu na pretragu i privremeno oduzimanje predmeta Konvencija propisuje da će svaka stranka usvojiti zakonske i druge mjere potrebne kako bi njena nadležna tijela bila ovlaštena izvršiti pretragu ili na sličan način imala pristup računalnom sustavu ili njegovom dijelu, kao i računalnim podacima pohranjenim u njima, kao i mediju za pohranu računalnih podataka u kojemu računalni podaci mogu biti pohranjeni na državnom području stranke.

Svaka stranka će usvojiti zakonske i druge mjere potrebne kako bi ovlastila svoja nadležna tijela za oduzimanje ili osiguranje na neki sličan način računalnih podataka kojima je pristupljeno u skladu s naprijed navedenim. Te mjere će uključivati davanje ovlaštenja tijelima da:

- oduzmu ili na sličan način osiguraju računalni sustav, njegov dio ili medij za pohranu računalnih podataka,
- načine i zadrže kopiju tih računalnih podataka,
- održe cjelovitost relevantnih pohranjenih računalnih podataka,
- učine nepristupačnim ili odstrane te računalne podatke iz računalnog sustava kojemu je pristupljeno.

Svaka stranka će usvojiti zakonske i druge mjere potrebne kako bi njena nadležna tijela bila ovlaštena naložiti svakoj osobi koja ima saznanja o funkcioniranju računalnog sustava ili o mjerama poduzetim radi zaštite računalnih podataka u njemu da dade informacije koje su razumno nužne kako bi se omogućilo poduzimanje ovih mjera.

Svaka stranka će usvojiti zakonske i druge mjere potrebne kako bi njena nadležna tijela bila ovlaštena u realnom vremenu prikupiti ili snimiti računalne podatke primjenom tehničkih sredstava na državnom području te stranke, te primorati davatelja usluga u okviru njegovih postojećih tehničkih mogućnosti da prikupi ili snimi računalne podatke primjenom tehničkih sredstava na državnom području te stranke ili surađuje i pomogne nadležnim tijelima da prikupe i snime podatke o prometu u vezi s određenim komunikacijama na svojem državnom području prenesenima pomoću računalnog sustava.

Sve ove odredbe implementirane su u naš Zakon o kaznenom postupku, a na koji način izložiti ću u nastavku.

DEFINICIJA ELEKTRONIČKOG DOKAZA

Ne postoji međunarodno prihvaćena definicija elektroničkog dokaza. U svakodnevnom govoru pod elektroničkim dokazom smatraju se svi "računalni podaci", a takva definicija obuhvaća svaki oblik iskazivanja činjenica, informacija, koncepata u obliku podobnom za računalnu obradu.

Zakon o kaznenom postupku pojam elektroničkog (digitalnog) dokaza definira u članku 202. stavku 2. točka 33. u kojem navodi da je elektronički (digitalni) dokaz podatak koji je kao dokaz u elektroničkom (digitalnom) obliku pribavljen prema Zakonu o kaznenom postupku, a kako se on pribavlja zakon opisuje u članku 331. gdje navodi da se elektronički dokaz pribavlja primjenom odredbi članka 257., 262. i 263. ovog Zakona, a koje odredbe govore o pretrazi pokretne stvari i bankovnog sefa (čl.257., 261. i 263.) o privremenom oduzimanju predmeta općenito, i o oduzimanju predmeta podataka pohranjenih u računalu.

PRETRAGA RAČUNALA

Osnovne odredbe o pretrazi kao i elemente koje mora sadržavati nalog o pretrazi propisuje Zakon o kaznenom postupku u članku 242., a taj članak, između ostalog, navodi da pretragu određuje sudac istrage pisanim obrazloženim nalogom na zahtjev državnog odvjetnika. Također ovaj članak propisuje što nalog mora sadržavati, pa tako navodi da mora sadržavati oznaku predmeta pretrage, svrhu pretrage, tijelo koje će vršiti pretragu.

Kako u odnosu na pretragu računala zakon ne predviđa ništa drugo, to se ove opće odredbe primjenjuju i na pretragu računala koja je propisana u članku 257. Zakona koji propisuje da pretraga pokretnih stvari obuhvaća i pretragu računala i s njim povezanih uređaja i drugih uređaja koji služe prikupljanju, pohranjivanju i prijenosu podataka, telefonskim, računalnim i drugim komunikacijama i nositelja podataka.

Na zahtjev tijela koje poduzima pretragu osoba koja se koristi računalom ili ima pristup računalu ili drugom uređaju ili nositelju podataka, te davatelj komunikacijskih usluga dužni su omogućiti pristup računalu, uređaju ili nositelju podataka, te dati potrebne obavijesti za nesmetanu uporabu i ostvarenje ciljeva pretrage. Po nalogu tijela koje poduzima pretragu osoba koja se koristi računalom ili ima pristup računalu ili drugim uređajima te davatelj komunikacijskih usluga dužni su odmah poduzeti mjere kojima se sprječava uništenje ili mijenjanje podataka. Tijelo koje poduzima pretragu može provedbu tih mjera naložiti stručnom pomoćniku.

Ukoliko osoba koja koristi računalu ili ima pristup računalu ili drugom uređaju ili nositelju podataka, te davatelj telekomunikacijskih usluga ne postupe na naprijed opisani način a za to nemaju opravdane razloge, sudac istrage može na prijedlog državnog odvjetnika te osobe kazniti, s time da se odredba o kažnjavanju ne odnosi na okrivljenika.

Dakle, u odredbama o pretrazi implementirane su odredbe Budimpeštanske konvencije, međutim, nema izričite zakonske odredbe iz Konvencije o kibernetičkom kriminalu a koje se odnose na hitno proširenje pretraga na drugi računalni sustav i mogućnost brisanja računalnih podataka iz računalnog sustava kada se obavlja pretraga.

PRIVREMENO ODUZIMANJE PREDMETA

Odredbe članka 261. Zakona o kaznenom postupku, a koje govore o privremenom oduzimanju predmeta odnose se i na računalne podatke.

Naime, ovaj članak propisuje da predmeti koji se imaju oduzeti prema Kaznenom zakonu ili koji mogu služiti utvrđivanju činjenica u postupku, privremeno će se oduzeti i osigurati njihovo čuvanje, a onaj tko drži takve predmete, da ih je dužan predati na zahtjev državnog odvjetnika, istražitelja ili policije. Državni odvjetnik, istražitelj ili policija će držatelje predmeta upozoriti na posljedice koje proizlaze iz odbijanja postupanja po zahtjevu. I ovaj članak propisuje mogućnost kažnjavanja osoba koje ne postupe sukladno zahtjevu, a one se također ne mogu primijeniti prema okrivljeniku, kao niti prema osobama koje su oslobođene dužnosti svjedočenja.

Odredbe o privremenom oduzimanju predmeta odnose se i na podatke pohranjene u računalima i s njim povezanim uređajima te uređajima koji služe prikupljanju i prijenosu podataka, nositelja podataka i na pretplatničke informacije kojima raspolaže davatelj usluga, osim kad je prema članku 262. Zakona, privremeno oduzimanje predmeta zabranjeno. Ti podaci na pisani zahtjev državnog odvjetnika moraju se predati državnom odvjetniku u cjelovitom, izvornom, čitljivom i razumljivom obliku, a državni odvjetnik u zahtjevu određuje rok u kojem se podaci imaju predati.

Podatke pohranjene u računalima snimit će u realnom vremenu tijelo koje provodi radnju, a pri pribavljanju, snimanju, zaštiti i čuvanju podataka, posebno će se voditi računa o propisima koji se odnose na čuvanje tajnosti određenih podataka. Prema okolnostima, podaci koji se ne odnose na kazneno djelo zbog kojeg se postupa, a potrebni su osobi prema kojoj se provodi mjera, mogu se snimiti na odgovarajuće sredstvo i vratiti toj osobi i prije okončanja postupka.

Na prijedlog državnog odvjetnika, sudac istrage može rješenjem odrediti zaštitu i čuvanje svih oduzetih računalnih podataka dok je to potrebno, a najdulje šest mjeseci, nakon čega će se računalni podaci vratiti, osim u sljedećim slučajevima:

- ako su uključeni u počinjenje kaznenih djela protiv računalnih sustava, programa i podataka (Glava 25 Kaznenog zakona),
- ako su uključeni u počinjenje drugog kaznenog djela za koje se progoni po službenoj dužnosti počinjenog pomoću računalnog sustava,
- ako ne služe kao dokaz za kazneno djelo za koje se vodi postupak.

Protiv rješenja suca istrage kojim se određuje zaštita i čuvanje svih oduzetih računalnih podataka osoba koja se koristi računalom i osoba koja je davatelj usluga, imaju pravo žalbe u roku od 24 sata, međutim žalba se odgađa izvršenje rješenja.

U odnosu na oduzimanje računala stav Vrhovnog suda Republike Hrvatske vidljiv je iz rješenja broj Kž-Us-52/16 od 9. svibnja 2016., kojim rješenjem je odbijena žalba okrivljenika kao neosnovana u ovom rješenju iznijet je slijedeći stav; računalo kojim se koristi okrivljenik a koje je oduzeto uz potvrdu o privremeno oduzetim predmetima bez sudjelovanja okrivljenika, a računalo je vlasništvo Ministarstva uprave, valjani dokaz.

Naime, u spisu postoji podatak da je računalo marke HP serijskog broja ..., naljepnica Ministarstva uprave oduzeto od načelnika uprave, pa kako nije riječ o stvari u vlasništvu okrivljenika, već o službenom računalu kojim se okrivljenik samo koristio, nije bilo zapreke da se računalo koje je opisano u potvrdi o privremeno oduzetim stvarima oduzme bez nazočnosti okrivljenika.

PROVJERA USPOSTAVLJANJA TELEKOMINUKACIJSKOG KONTAKTA

Zakon o kaznenom postupku, u članku 339.a propisuje da ako postoji sumnja da je registrirani vlasnik ili korisnik telekomunikacijskog sredstva počinio kazneno djelo iz članka 334. Zakona o kaznenom postupku ili neko drugo kazneno djelo za koje je propisana kazna zatvora teža od pet godina, a za koje se kazneni postupak pokreće po službenoj dužnosti, da će policija, na temelju naloga suca istrage, a radi prikupljanja dokaza od operatora javnih komunikacijskih usluga zatražiti provjeru istovjetnosti trajanja i učestalosti komunikacije s određenim elektroničkim komunikacijskim adresama, utvrđivanje položaja komunikacijskog uređaja, kao i utvrđivanje mjesta na kojima se nalaze osobe koje uspostavljaju elektroničku komunikaciju te identifikacijske oznake uređaja.

Nalog za provjeru uspostavljanja telekomunikacijskog kontakta nije potreban ako je registrirani vlasnik ili korisnik komunikacijskog sredstva dao pisani pristanak. Također, ukoliko se radi o uređaju koji nema registriranog vlasnika, policiji nije potreban nalog suca istrage. Na neregistriranog korisnika telekomunikacijskih sredstava primjenjuje se Zakon o policijskim poslovima i ovlastima i tada policijski službenici postupaju sukladno članku 68. Zakona o policijskim poslovima i ovlastima.

Ako su podaci o provjeri uspostavljanja telekomunikacijskog kontakta pribavljeni suprotno odredbama Zakona o kaznenom postupku, odnosno ako ih je policija za registriranog vlasnika, bez njegovog pristanka i bez naloga suca istrage pribavila, takovi podaci ne mogu se upotrijebiti kao dokaz u postupku.

POSEBNE DOKAZNE RADNJE

Odredbe Konvencije koje se odnose na prikupljanje računalnih podataka u realnom vremenu i presretanja podataka o sadržaju, u Zakonu o kaznenom postupku implementirane su u odredbama koje se odnose na posebne dokazne radnje i to u članku 332. stavak 1. točka 1. i 2. Zakona o kaznenom postupku, a koje se odnose na nadzor i tehničko snimanje telefonskih razgovora i drugih komunikacija na daljinu, kao i na presretanje, prikupljanje i snimanje računalnih podataka.

Svi znamo da Zakon o kaznenom postupku primjenu svih posebnih dokaznih radnji, pa tako i naprijed navedenih, veže u odnosu na počinitelje samo najtežih kaznenih djela koja su taksativno pobrojana u Zakonu o kaznenom postupku, kao i način nalaganja posebnih dokaznih radnji od strane suca istrage, vrijeme trajanja istih kao i način izvršenja.

U odnosu na način izvršenja ovdje bih samo istakla da članak 335. stavak 2. Zakona o kaznenom postupku propisuje da je Operativno-tehnički centar za nadzor telekomunikacija koji obavlja tehničku koordinaciju s davateljem telekomunikacijskih usluga u Republici Hrvatskoj, kao i davatelji telekomunikacijskih usluga, da su dužni policiji osigurati potrebnu tehničku pomoć. Za nepostupanje po ovoj odredbi također je predviđeno kažnjavanje istih od strane suca istrage, a na prijedlog državnog odvjetnika.

UZIMANJE ELEKTRONIČKOG (DIGITALNOG) DOKAZA

Osnovni problemi koji se javljaju prilikom provođenja ovih dokaznih radnji su prvenstveno prepoznavanje elektroničkog dokaza, s obzirom na njegovu prirodu, odnosno činjenicu da je često nevidljiv, a postoji i opasnost da se taj dokaz može lako obrisati, izmijeniti, oštetiti ili se njime može manipulirati, a tijekom daljnjeg postupka potrebno je utvrditi i potvrditi njegovu autentičnost. Također, s obzirom na promjenjivost elektroničkog dokaza, on se mora osigurati na način da mora biti dostupan dulje vrijeme.

S obzirom na sve ove okolnosti, uzimanje elektroničkog dokaza je posebno osjetljivo i zbog toga je donijet vodič pod nazivom "Uzimanje e-dokaza".

Ovaj vodič propisuje opća načela pri rukovanju elektroničkim dokazima, s time da su pritom ključna pitanja na koji način osigurati zakonitost u postupanju i osigurati cjelovitost postupka uz pomoć stručnjaka i educiranih službenika, a kako bi se na taj način osigurala zakonitost.

Pitanje autentičnosti dokaza često je predmet odlučivanja višeg suda po žalbi kad okrivljenici upiru na nezakonitost pojedinog dokaza upravo zbog neautentičnosti.

Jedan od takovih primjera vidljiv je i u presudi Vrhovnog suda Republike Hrvatske broj KR-165/11.

Ovom presudom Vrhovnog suda Republike Hrvatske od 19. rujna 2012. odbijen je zahtjev osuđenika D.M. za izvanredno preispitivanje pravomoćne presude.

Naime, protiv osuđenika D.M. vođen je kazneni postupak zbog kaznenih djela iz članka 197. stavak 1. Kaznenog zakona i dr., koji je presudom Općinskog suda u Čakovcu, od 9. prosinca 2010., broj K-216/7 proglašen krivim zbog osam kaznenih djela protiv spolne slobode i spolnog ćudoređa i jednog kaznenog djela dječje pornografije na računalnom sustavu ili mreži, iz članka 197. stavak 1. Kaznenog zakona i dr. Između ostalog, povredu odredaba kaznenog postupka osuđenik nalazi

u činjenici da se presuda temelji na nezakonitom dokazu i to zapisniku o pretrazi prijenosnog računala, kao i pretrage kutije u kojoj su bili spremljeni CD-i i DVD-i. U svom zahtjevu osuđenik navodi da prijenosno računalo nije bilo samo predmetom pretrage nego istovremeno i sredstvo za inače nezakonitu pretragu SD kartice jer je sadržaj te kartice pregledavan upravo na predmetnom prijenosnom računalu. Taj podatak, povezan s krajnje nestručnom pretragom prijenosnog računala, a koju činjenicu podnositelj potkrjepljuje tvrdnjom kako prije otvaranja datoteka u računalu nije napravljena tzv. sigurna kopija, da je rezultiralo time što tijekom vještačenja više nije bilo moguće utvrditi jesu li kritičnog dana otvarane datoteke, uključujući one koje su predmetnom inkriminacije, a čime je onemogućeno provjeravanje vjerodostojnosti jednog svjedoka.

Podnositelj zahtjeva također navodi da su na njegovom prijenosnom računalu pregledane memorijske kartice pronađene u torbi, umjesto da je to učinjeno na drugom računalu, čime je omogućen prijenos datoteka s memorijskih kartica na računalo i obratno, što znači da nakon toga ni računalo ni memorijske kartice više ne mogu biti vjerodostojan dokaz zbog sumnje u njihovu kontaminiranost. Kako je pretraga prijenosnog računala obavljena po nalogu suca istrage to je pretraga računala zakonit dokaz, dok je dio zapisnika o pretrazi koji se odnosi na pretragu SD memorijske kartice a za koju karticu nije izdan zasebni nalog izdvojen iz ovog zapisnika, međutim, sud zaključuje da to ne znači da bi zapisnik u cijelosti bio nezakonit dokaz.

Sudac istrage naknadno je izdao nalog za pretragu SD memorijske kartice i ista je po nalogu naknadno pretražena. Činjenica što je sadržaj spomenute memorijske kartice prvi puta utvrđen na temelju nezakonite pretrage nije rezultiralo nezakonitošću nositelja tog sadržaja, odnosno same SD memorijske kartice.

Kod uzimanja elektroničkog dokaza jedno od osnovnih načela je zakonitost uzimanja istog. Naime, službena osoba koja postupa u konkretnom slučaju odgovorna je za osiguranje da se primjenjuje zakon, forenzička pravila i postupovna načela. Oni koji provode radnje moraju biti prikladno educirani kako bi mogli pronaći i oduzeti elektronički dokaz.

NALOG ZA VJEŠTAČENJE

Nakon što smo na ispravan i zakonit način izuzeli elektronički dokaz, pristupa se vještačenju izuzetog materijala.

Državni odvjetnik izdaje nalog o vještačenju, kojim vještačenje izuzetog materijala povjerava određenom vještaku ili ustanovi, a naziv tijela kojem se nalaže vještačenje mora biti sadržan u nalogu. Nalog također sadrži i ime i prezime državnog odvjetnika koji nalog izdaje, kada je i gdje donesen, vrstu vještačenja koje se ima provesti te u svezi s kojim činjenicama se obavlja vještačenje, rok u kojem je

vještačenje potrebno dovršiti i dostaviti pisani nalaz i mišljenje, kao i u koliko je primjeraka potrebno dostaviti pisani nalaz.

Osnovni problem koji se javlja državnim odvjetnicima kod pisanja naloga je postavljanje i formuliranje pitanja vještaku.

Naime, upravo zbog nedostatka stručnih znanja traži se pomoć i stručno mišljenje vještaka, a formuliranje točnih pitanja vještaku, predstavlja dodatni problem upravo iz razloga što ne znamo u kojim granicama i na koja pitanja nam vještaci mogu odgovoriti. Pomoć u tome svakako vidim u činjenici da prije pisanja naloga, pa čak i prije izuzimanja materijala, kontaktiramo vještaka koji će nam pojasniti mogućnosti vještačenja, odnosno objasniti koji su mu materijali potrebni da bi vještačenje mogao provesti.

Također, problem se javlja i u tumačenju nalaza i mišljenja vještaka jer državni odvjetnik treba biti taj koji će prije suda ocijeniti valjanost određenog nalaza, odnosno dobiveni nalaz staviti u korelaciju s drugim dokazima koje ima u predmetu i temeljem toga donijeti odluku. I u ovom dijelu smatram da je korisno konzultirati se s vještakom i razmotriti pojedina pitanja i nejasnoće ukoliko iste imamo u svezi nalaza. Pitanja koja postavljamo vještaku trebaju biti u skladu s opsegom i granicama naručenog vještačenja, ista ne smiju biti previše opsežna i duga te treba izbjegavati ponavljajuća pitanja.

Primjerice, primjeri neodgovarajućih pitanja bili bi da se vještaku uputi zahtjev za ispitivanjem svih informacija koje se nalaze u računalu ili da se postavi pitanje koje nadilazi kompetenciju dotičnog stručnjaka, npr. da li je počinjeno financijsko kazneno djelo. Nakon što smo izuzeli potrebni materijal, provođenjem naprijed navedenih dokaznih radnji te materijal uz nalog dostavili vještaku, vještak pristupa provođenju informatičkog vještačenja. Ovim vještačenjem trebali bi dobiti odgovore na sva pitanja za koja nemamo dovoljno stručnog znanja.

RAČUNALNA FORENZIKA

Računalna forenzika je grana forenzičke znanosti koja se odnosi na zakonit dokaz pronađen u računalima i u medijima za pohranu podataka. Svrha računalne forenzike je ispitivanje digitalnih medija s ciljem utvrđivanja očuvanja, obnove, analize i predočavanja činjenica i mišljenja u svezi s tim podacima. Naime, cijeli postupak od uzimanja do prezentiranja tijekom glavne rasprave može se smatrati dijelom tog postupka, ali zapravo pod digitanom forenzikom smatramo postupak nakon što su uređaji i materijali već zaplijenjeni, a potom slijedi njihovo istraživanje i analiza digitalnog dokaza. Kod analize zaplijenjenih podataka možemo govoriti o analizi hardvera, softvera, skrivenih obrisanih datoteka, sadržaja datoteka, analizi surfanja na Internetu, analizi financijskih transakcija i slično. Nakon ove analize slijedi izrada

cjelovitog izvješća koje među ostalim uključuje tijek istrage i metoda upotrijebljenih kako bi se dobili dokazi.

ZAKLJUČAK

Analiza predmeta u radu, kao i uvid u praksu Vrhovnog suda Republike Hrvatske pružaju osnovu za zaključak da u radu na našim predmetima rijetko koristimo vještake informatičke struke, a ukoliko i da, u pravilu se radi o telekomunikacijskom vještačenju.

U pravilu kada imamo na raspolaganju oduzeta računala ili mobitele odlučujemo se za dokaznu radnju pretrage i svoju meritornu odluku, temeljimo na zapisniku o pretrazi. Ovdje se postavlja pitanje da li je dovoljno zadovoljiti se ovom dokaznom radnjom, ili bi bilo puno ispravnije naložiti informatičko vještačenje.

Također se postavlja i pitanje kontaminiranosti dokaza, odnosno posljedično nezakonitosti dokaza koje je rezultat nestručnog postupanja prilikom izuzimanja materijala.

PRAKTIČNI PRIMJERI

Primjer 1:

Policija je podnijela kaznenu prijavu protiv okrivljenika da je 28. listopada 2011., oko 10,30 sati u Zadru, oštećenicu preko odjeće dirao po intimnim dijelovima tijela na način da je sjeo na kauč gdje je ona sjedila, zagrlio ju rukama i zavukao svoju ruku pod njezinu majicu i dirao je po grudima, na što mu je oštećena rekla da je prestane dirati, a što je ovaj i učinio, a da bi potom stavio svoju ruku na njen spolni organ i dirao je preko odjeće na što ga je oštećena udarila i otišla iz stana. Oštećenica je rođena 1995. i u vrijeme počinjenje kaznenog djela bila je maloljetna.

Uz kaznenu prijavu dostavljen je zapisnik o zaprimanju kaznene prijave koji je oštećenica podnijela u policiji te bilješke o obavljenim razgovorima s okrivljenikom i s oštećenicom.

Nakon provedene istrage, Županijsko državno odvjetništvo podiglo je optužnicu protiv okrivljenika da je:

dana 28. listopada 2011., oko 15,45 sati u Zadru, u svom stanu, mlt. oštećenicu pozvao u svoj stan da joj da 300,00 kuna, koliko ga je ona zamolila da joj da za njene potrebe, te je u cilju zadovoljavanja svog spolnog nagona, dok je mlt. oštećenica sjedila na kauču, sjeo do nje te je zagrlio, a potom jednu ruku zavukao ispod njene majice i grudnjaka te je dirao po grudima, dok je drugom rukom držao, a ista se pokušavala odmaknuti od njega, da bi zatim izvadio svoj spolni organ i tražio da ga oralno zadovolji, dok je istovremeno uspio skinuti njene hlače i gaćice do koljena, raširio joj noge i stavio joj prst u spolni organ, kojom prilikom je ova prokrvarila, da bi tada oštećenica počela rukama i nogama nekontrolirano mahati te ga udarila koljenom u trbuh i istrčala iz stana.

Dokazi na kojima se temelji optužnica su psihologijsko vještačenje oštećenice, zapisnik o njenom ispitivanju, liječnička dokumentacija za oštećenicu i zapisnik o prvom ispitivanju okrivljenika, kao i zapisnik o ispitivanju svjedokinje, majke oštećenice.

U obrazloženju optužnice se navodi da okrivljenik poriče da bi počinio kazneno djelo za koje se tereti, a da između ostalog navodi da je oštećenicu, upoznao putem Facebooka, a u svom svjedočkom iskazu i oštećenica navodi da je s okrivljenikom komunicirala putem Facebooka.

Pitanja:

- kako bi kvalificirali kazneno djelo
- koje bi proveli izvide i

- koje bi proveli dokazne radnje - pisanje naloga

Primjer 2:

Policajska uprava podnijela je kaznenu prijavu protiv počinitelja kaznenog djela zbog postojanja osnovane sumnje da je okrivljenik kupio „eKesh VISA poklon kartice“ sa unaprijed određenim iznosom na kiosku Tiska nakon čega je iste upotrijebio za kupnju Bitcoina.

Kripto valuta je zamijenjena na servisima DarkLaunder i CoinMixer kako bi se u potpunosti zameo trag transakcija, te je istom plaćena „usluga“ izrade "ransomware" programa putem AlphaBay servisa. Putem računalne mreže poslao je program na više adresa, pa tako i oštećeniku iz Zagreba, Hrvoju Horvat koji je program aktivirao, a time je došlo do enkriptiranja svih podataka na njegovom računaru i potpunog onemogućavanja rada. Korisniku se prikazala poruka da uplati na Bitcoin račun "xyztxydhfyofhiudhuioyhfiuyhdfghasdfguiobv" iznos od \$5000, a što je oštećenik u nuždi i učinio. Naknadno je događaj prijavio policiji.

Uz dostavljenu kaznenu prijavu policija je dostavila obavijest da je okrivljenik sve radnje obavio putem javne otvorene WiFi mreže, TOR servisa, te nekoliko VPN servisa, a sa ciljem osiguravanja anonimnosti i skrivanja tragova.

Pitanja:

- Kako bi kvalificirali ovo kazneno djelo?
- Pitanje stvarne i mjesne nadležnosti.
- Koje bi izvide i dokazne radnje proveli?
- Oduzimanje imovinske koristi?

LITERATURA

1. Kazneni zakon u sudskoj praksi, A. Garačić, Libertin naklada, Rijeka, 2016.
2. Zakon o kaznenom postupku, D. Kos, D. Novosel, S. Nola, H. Božić, G. Klarić, A. Kordej, A. Pavičić, Narodne novine, Zagreb, 2014.
3. Zakon o državnom odvjetništvu, NN 82/15, 2015.
4. Poslovnik državnog odvjetništva, NN 82/15, 2015.
5. Priručnik za rad državnih odvjetnika, D. Novosel, Sveučilišna tiskara d.o.o., Zagreb 2012.
6. Konvenciji Vijeća Europe o kibernetičkom kriminalu
7. Kibernetički kriminalitet kaznena djela protiv računalnih sustava, programa i podataka; Dubravko Palijaš, mag.iur. dr.sc. Ivan Glavić, Novine u kaznenom postupku 2016
8. Dokumentacija iz Zajedničkog projekta Europske komisije, Republike Litve i Republike Hrvatske vezana uz vještačenje
9. Praksa Vrhovnog suda Republike Hrvatske